

ورود اسلام به ایران

درس ۱۱

به نام خداوند بخشنده مهربان
از محمد فرستاده خدا به خسرو بزرگ ایران

«درود بر آن که بیرو هدایت شود و به خدا و پیغمبر او ایمان آورد و شهادت دهد که خدایی جز خدای یکتا نیست. من پیامبر خدا به سوی همه جهانیانم تا آنان را بیم دهم. اسلام بیاور تا سالم بمانی و اگر روی گردانی، گناه مجوسان [زرتشتیان] به گردن تو است».

منبع: تاریخ طبری

○ متن نامه پیامبر ﷺ به خسرو پرویز

پس از چه حادثه ای حکومت ساسانی از بین رفت؟

با ورود سپاه اسلام به ایران و فروپاشی حکومت ساسانی، دوره ایران باستان به پایان رسید و عصر جدیدی در تاریخ ایران آغاز شد.

○ خسرو پرویز نامه پیامبر اسلام را دریافت کرد؛ اما از روی غرور و جهالت، نامه را پاره کرد.

ایران در زمان ظهور اسلام چه وضعیتی داشت؟

هنگام ظهور اسلام در شبه جزیره عربستان، خسرو پرویز بر ایران، حکومت می کرد. او دعوت پیامبر ﷺ را برای قبول اسلام نپذیرفت. وقتی خسرو پرویز به دست پسر خود به قتل رسید، رقابت و دشمنی در درون دربار ساسانی، بیشتر شد؛ به طوری که در مدت چهار سال،

بیش از ده نفر بر تخت شاهی نشستند.

عوامل ضعیف شدن حکومت ساسانی را نام ببرد.
شورش های فرماندهان و دخالت آنها در

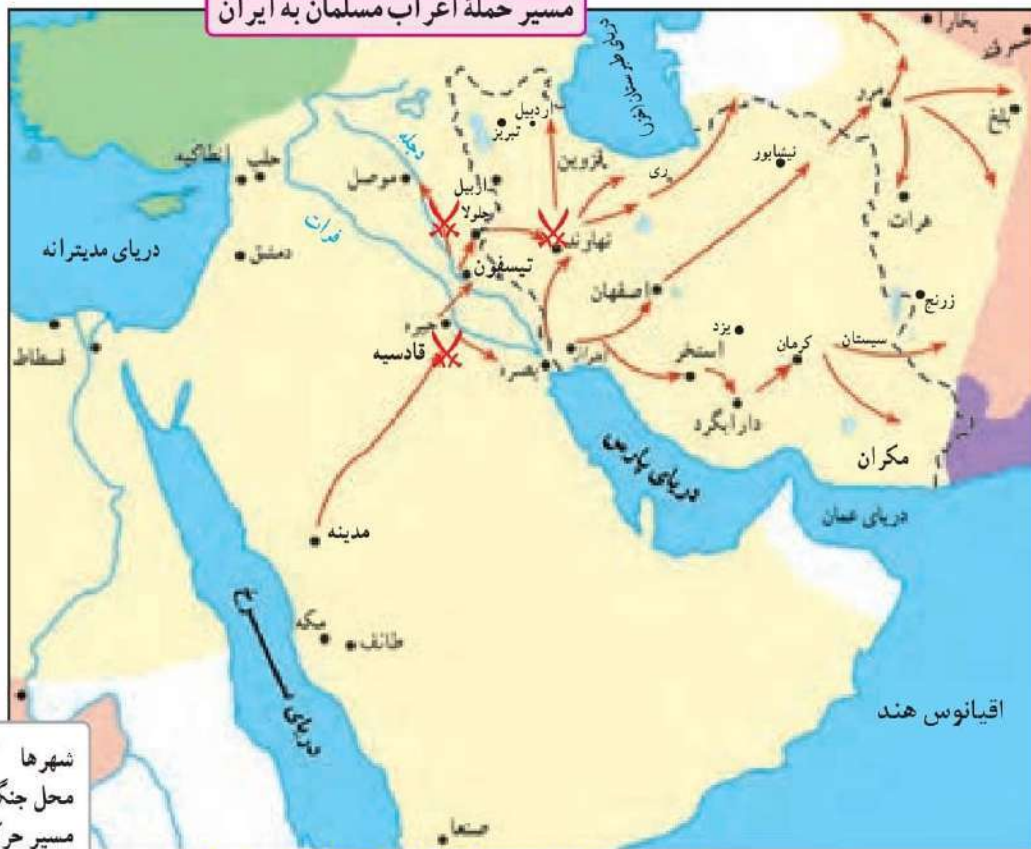
رقابت های سیاسی، روحیه سپاهیان را تضعیف کرده و توان جنگی آنان را کاهش داده بود. مردم نیز به دلیل وجود نظام طبقاتی، بی عدالتی ها و تبعیض های اجتماعی و مالیات های سنگین، از حکومت ساسانیان ناراضی بودند.

در اواخر دوره ساسانی، بر اثر طغیان رودهای دجله و فرات و شکسته شدن سدها، بخش های وسیعی از زمین ها و مزارع حاصلخیز در بین النهرین که منبع درآمد مهمی برای حکومت بود، از بین رفت. قحطی* و شیوع بیماری های طاعون و وبا، اوضاع را بدتر کرد.

فتح ایران و سقوط ساسانیان

چه کسی فرمان حمله به مرزهای حکومت ساسانیان و امپراتوری روم شرقی را صادر کرد؟
 ابوبکر خلیفه اول، فرمان حمله به مرزهای حکومت ساسانیان و امپراتوری روم شرقی را صادر کرد. اعراب مسلمان که روانه مرزهای ایران شده بودند، مناطقی از بین‌النهرین (شواد) را تصرف کردند. در زمان خلافت عمر، بخش اعظم ایران به دست اعراب مسلمان فتح شد. وی در آغاز خلافتش، سپاه بزرگی را به سوی ایران فرستاد. ارتش ساسانی در نبرد «قادسیه» از سپاه مسلمانان که روحیه بالاتر و انگیزه بیشتری داشت، شکست خورد. در این جنگ، رستم فرخ زاد، فرمانده سپاه ساسانی کشته شد و مدتی بعد تیسفون پایتخت ساسانیان با غنائم بسیار به تسخیر سپاه اسلام درآمد.

مسیر حمله اعراب مسلمان به ایران

شهرها راهنما
 محل جنگ‌ها
 مسیر حرکت سپاهیان

در چه نبردی ضربه نهایی بر پیکر ارتش ساسانی وارد شد؟

چند سال بعد، در نبردی که در «نهادند» (در نزدیکی همدان) رخ داد، ضربه نهایی بر پیکر ارتش ساسانی وارد شد، به طوری که یزدگرد سوم، آخرین پادشاه ساسانی، دیگر نتوانست سپاهی را برای مقابله با اعراب مسلمان گردآوری کند. پس از جنگ نهادند، شهرها و ولایات ایران، یکی پس از دیگری، به تصرف مسلمانان درآمدند. **حکومت ساسانی چگونه پایان یافت؟** سرانجام با ورود سپاه اسلام به خراسان، یزدگرد سوم به دست آسیابانی در مرو به قتل رسید (۳۱ ق) و امپراتوری ساسانی که بیش از چهارصد سال بر ایران فرمانروایی کرده بود، به پایان رسید. ضمناً به دلیل ظلم‌های صورت گرفته از سوی حکومت ساسانی، مردم نه تنها حکومت را برای مقابله با سپاه اسلام یاری نمی‌کردند بلکه پادشاه خود را نیز کشتند.

فعالیت

۱- کاربرگه شماره (۷)، نمودار علت و معلول را در کلاس انجام دهید.

چگونه بود؟

ایران در زمان امویان و عباسیان

الف) دورهٔ خلافت امویان (بنی‌امیه): امویان حکومت خود را بر پایهٔ خشونت و ظلم بنا نهادند و چندان به دستورات

دینی پای بند نبودند.

در آن دوره اشراف و سران قبایل عرب، بر بیشتر ولایات ایران، حکومت می‌کردند. مرکز خلافت امویان در شهر شام

(دمشق امروزی) بود.

بنی‌امیه نسبت به ایرانیان چه رفتاری داشتند؟
بنی‌امیه به قوم و نسب خود، فخر فروشی

می‌کردند. آنان برخلاف نظر قرآن که برتری انسان را به تقوا و برهیزگاری می‌داند، قوم عرب را برتر و شریف‌تر از سایر اقوام می‌پنداشتند. در آن دوره، اقوام غیرعرب از جمله ایرانیان مورد تحقیر و توهین قرار می‌گرفتند و اجازه نداشتند مقام و منصب‌های مهم، مانند حکومت

ولایات یا فرماندهی سپاه را عهده‌دار شوند. در دوران **دردوران بنی‌امیه کدام امامان شیعه به شهادت رسیدند؟** بنی‌امیه، علاوه بر امام حسن و امام حسین، امام سجاد

و امام محمد باقر (علیهم‌السلام) نیز به شهادت رسیدند و شیعیان، آزار و اذیت فراوانی را تحمل کردند.

مردم ایران که از ظلم و ستم و قوم‌گرایی امویان به‌ستوه آمده بودند، از هر فرصتی برای مخالفت و مبارزه با حکومت اموی، استفاده می‌کردند. ایرانیان در بسیاری

از قیام‌ها و شورش‌هایی که علیه امویان به‌وقوع پیوست، حضور مؤثری داشتند. برای مثال وقتی «مختار ثقفی» در کوفه به خونخواهی امام حسین (علیهم‌السلام) و یارانش قیام کرد، ایرانیان با شور و شوق به او پیوستند.

عباسیان چگونه به قدرت رسیدند؟

ب) دورهٔ خلافت عباسیان (بنی‌عباس): خاندان عباسیان از مخالفان بنی‌امیه بودند. در اواخر حکومت اموی، آنها

نمایندگانی را به نقاط مختلف ایران از جمله خراسان فرستادند و مردم را به قیام علیه بنی‌امیه و حکومت یکی از افراد خاندان

بیامبر علیه‌السلام دعوت کردند، اما نمی‌گفتند منظورشان از آن فرد چه کسی است. ایرانیان مسلمان و به‌ویژه خراسانیان، دعوت

عباسیان را پذیرفتند. سرانجام ابومسلم، سردار ایرانی در خراسان قیام کرد. او موفق شد امویان را شکست دهد و سَفَاح از

خاندان عباسیان را به خلافت برساند. منصور، خلیفهٔ دوم عباسی، شهر بغداد را بنا کرد و آن را مرکز خلافت عباسیان قرار داد.

کدام خلفای عباسی امامان شیعه را به شهادت رساندند؟ عباسیان نیز در ظلم و ستم، دست کمی از امویان نداشتند. خلفای عباسی از جمله منصور، هارون الرشید و متوکل،

امامان شیعه را به سبب مبارزه با ظلم و ستم، به زندان انداختند و به شهادت رساندند. آنها نیز همچون امویان در کاخ‌ها به خوشگذرانی می‌پرداختند.

خلفای عباسی با ایرانیان چگونه رفتار می‌کردند؟

خلفای عباسی بر خلاف امویان از ایرانیان در سمت‌های مهمی چون وزارت و فرماندهی سپاه و حکومت شهرها،

استفاده می‌کردند. البته بسیاری از ایرانیانی که به خدمت خلافت عباسی درآمدند، سرنوشتی تلخ و ناگوار داشتند؛ چنانکه

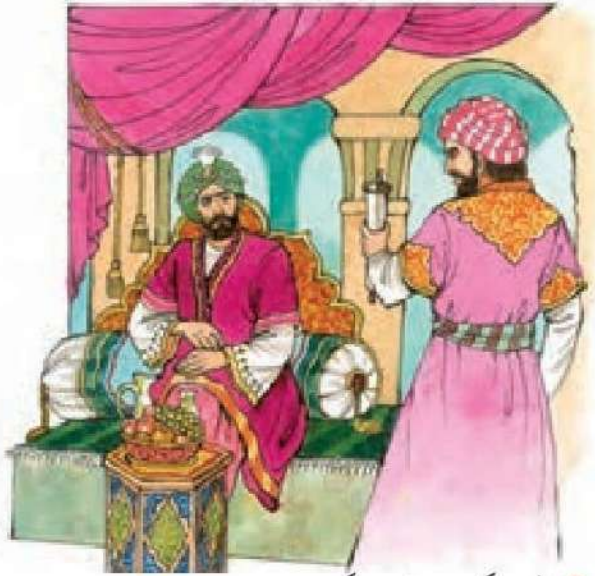
منصور عباسی ناجوانمردانه ابومسلم خراسانی را به قتل رساند.

○ صحنه‌ای از مجموعهٔ تلویزیونی تاریخی به نام مختارنامه؛ آیا شما این مجموعه را دیده‌اید؟
چه کسی در کوفه به خونخواهی امام حسین (ع) و یارانش قیام کرد؟

حضور مؤثری داشتند. برای مثال وقتی «مختار ثقفی» در کوفه به

کدام خاندان ایرانی در زمان هارون نفوذ و قدرت داشتند؟

○ جعفر برمکی پسر یحیی برمکی

برمکیان نیز که از خاندان‌های مشهور ایرانی بودند، به سرنوشت ابومسلم دچار شدند. این خاندان در زمان خلافت هارون، عهده‌دار وزارت و حکومت ولایات شدند و نفوذ و قدرت فراوان کسب کردند. خلیفه ناگهان بر آنان خشم گرفت و دستور داد آنها را از قدرت برکنار و زندانی کند و به قتل برساند.

فعالیت

۲- همفکری کنید و بگویید چرا خلفای عباسی آن‌گونه با ابومسلم و برمکیان، رفتار کردند؟
توس از قدرت و نفوذ روز افزون آنها-توطئه و دسیسه دربار عباسی و دشمنان ابومسلم و برمکیان علیه آن‌ها
۳- روی نقشه، به قلمرو حکومت بنی عباس دقت کنید و بگویید شامل کدام سرزمین‌ها بوده است.
ایران، عراق، ماوراءالنهر و عربستان و قسمت‌های از شمال آفریقا و جنوب اروپا بود
دور شهری که مرکز خلافت بنی عباس بوده، خط بکشید.
بغداد

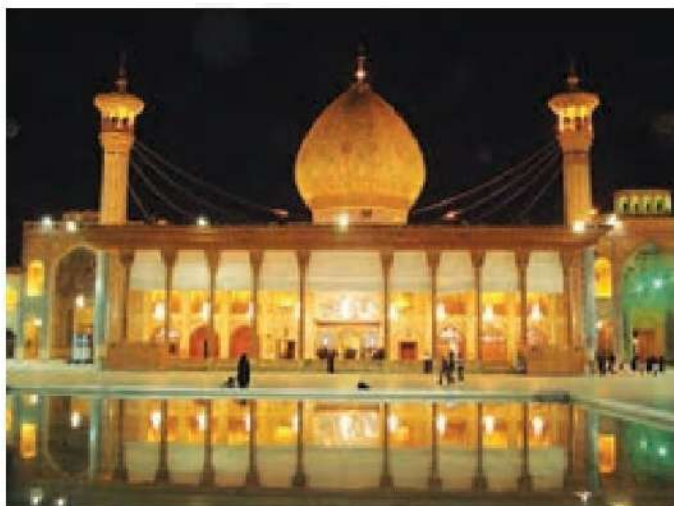
۴- الف) به نظر شما شباهت‌های عمده حکومت امویان و حکومت عباسیان چه بود؟
شباهت: کسب قدرت با حيله و فریب-دشمنی با شیعیان تفاوت: امویان بی‌اعتنایی به ایرانیان عباسیان توجه به ایرانیان
ب) تفاوت آنها در برخورد با ایرانیان چه بوده است؟

امویان ایرانیان را تحقیر می‌کردند و برای غیر عرب ارزشی قائل نبودند.

عباسیان از ایرانیان در کشورداری و وزارت استفاده می‌کردند.

در چه قونی حکومت عباسی ضعیف شد؟

در قرن سوم هجری، خلافت عباسی رو به ضعف نهاد. در چنین شرایطی بود که به تدریج حکومت‌هایی در نقاط مختلف ایران شکل گرفت و تجزیه قلمرو پهناور خلافت آغاز شد.

○ حرم حضرت شاه چراغ علیه السلام

ایرانیان مسلمان می‌شوند

اولین ایرانی مسلمان چه کسی بود؟ به گفته برخی از مورخان، سلمان فارسی نخستین ایرانی بود که در مدینه به حضور حضرت محمد صلی الله علیه و آله رسید و به دین اسلام مشرف شد. سلمان در جنگ احزاب (خندق) حضور داشت و پیشنهاد کرد برای دفاع از شهر مدینه در مقابل حمله مشرکان، خندقی حفر شود. **پیامبر در مورد سلمان چه فرمود؟** «سلمان از اهل بیت ماست». سلمان همچون مقداد، ابوذر و عمار، از جمله یاران باوفای امام علی علیه السلام بود. حاکمان ایرانی یمن نیز در زمان رسول خدا به مدینه رفتند و به دین اسلام ایمان آوردند. **دلایل مسلمان شدن ایرانیان چه بود؟** مردم ایران که در عصر باستان یکتاپرست بودند پس از درک پیام اسلام، داوطلبانه این دین را پذیرفتند. پیام اسلام،

برابری و برادری بود؛ این پیام برای مردم ایران که از امتیازات طبقاتی اشراف ناخشنود بودند، جذابیت فراوانی داشت.

علاوه بر آن، اخلاق و رفتار پیامبر صلی الله علیه و آله و امامان شیعه، نقش مهمی در علاقه مندی ایرانیان به دین اسلام داشت.

امام علی علیه السلام در دوران حکومت خود هیچ برتری و امتیازی برای اعراب، نسبت به غیراعراب در نظر نمی‌گرفت. از

این رو، ایرانیان علاقه و ارادت خاصی به آن حضرت و فرزندان او پیدا کردند.

حضور امام رضا علیه السلام و خواهرش حضرت معصومه علیها السلام و برادرش حضرت شاهچراغ علیه السلام و دیگر امامزادگان در

ایران، تأثیر زیادی بر توجه و گرایش مردم ایران به دین اسلام داشت.

○ ضریح حرم حضرت معصومه علیها السلام